

Dialekt i sosiale medium – det norske perspektivet

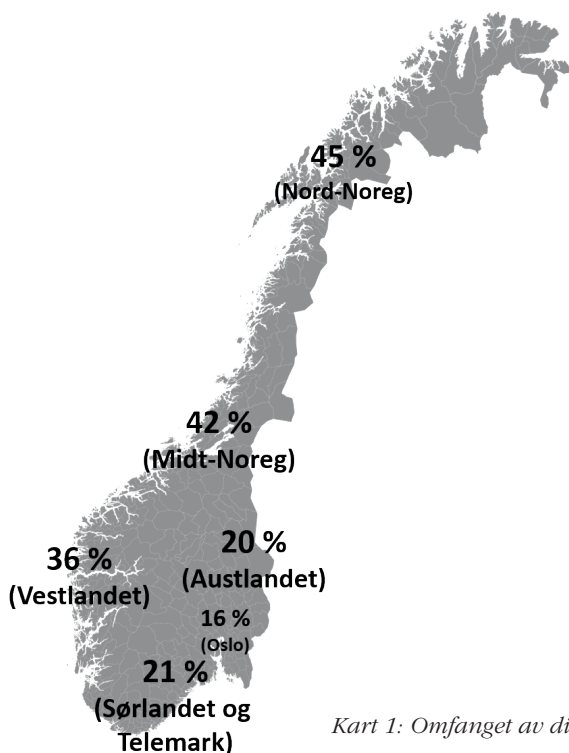
Øystein Alexander Vangsnæs

I ei landsdekkande norsk spørjeundersøking frå 2016 oppgir 29 prosent at dei skriv dialekt i private samanhengar, og blant unge under 30 år er talet 53 prosent. Det er også markante geografiske skilnadar der dialektskriving synest å vera minst vanleg i Oslo og på Austlandet og mest vanleg i Midt-Noreg og Nord-Noreg. I denne artikkelen vert det hevda at tre forhold står fram som viktige for å forklara desse forholda: Sosiale medium trekkjer språket i retning av munnleg språk, dialektar har generelt høg status i Noreg, og talemålet på store delar av Austlandet står strukturelt sett i eit nært samband med standardspråket bokmål.

1. Innleiing

I ei spørjeundersøking frå 2016 gjennomført av analysebyrået Opinion på oppdrag frå Språkrådet svarar 29 prosent av eit utval på 1028 at dei ofte skriv på dialekt i private samanhengar (Opinion, 2016). Blant respondentar yngre enn 30 år svarte så mange som 53 prosent at dei gjer dette, medan berre 15 prosent av dei over 60 år svarte det. Det er med andre ord ein tydeleg aldersforskjell, og av grunnar som me skal komma tilbake til, er det også grunn til å tru at denne skriftlege praksisen har auka dei siste tiåra saman med introduksjonen av nye elektroniske kommunikasjonskanalar, det vil seia det me gjerne kallar *sosiale medium*.

I tillegg til den tydelege aldersforskjellen kjem det også fram klare geografiske skilnadar i undersøkinga. I Oslo svarar 16 prosent at dei ofte skriv på dialekt, på Austlandet elles 20 prosent, på Vestlandet 36 prosent, i Midt-Noreg 42 prosent og i Nord-Noreg 45 prosent. Fylket Møre og Romsdal er i undersøkinga rekna til Midt-Noreg saman med Trøndelag sjølv om det i mange samanhengar, ikkje minst språklege, er vanleg å rekna det som eit av dei fire fylka i landsdelen Vestlandet. Sørlandet forstått som Agder pluss Telemark utgjer også ein eigen kategori i rapporten, og der svarar 21 prosent at dei ofte skriv på dialekt i private samanhengar, altså omtrent det same som på Austlandet. Desse ulike svarprosentane er sett ut på Kart 1.

Kart 1: Omfanget av dialektskriving i ulike delar av Noreg ifølgje Opinion (2016).

Dei geografiske skilnadane som kjem fram i Opinion (2016), passar godt med resultat frå fleire andre undersøkingar som har vore gjennomført dei siste om lag ti åra. I ei spørjeundersøking i Trondheim med 560 respondentar mellom 15 og 30 år fann Skog (2009) at 60 prosent rapporterte å bruka dialekt når dei skreiv på Facebook. Dette resultatet styrkjer såleis inntrykket av at skriftleg dialekt er utbreidd blant unge i Midt-Noreg.

Rotevatn (2014) undersøkte rapportert språkbruk blant 142 skuleelevar (dei fleste 17–18 år) på 5 vidaregåande skular på Vestlandet, og 75 prosent av dei rapporterte at dei brukte dialekt på sosiale medium. Dette resultatet styrkjer såleis inntrykket av at skriftleg dialekt er vanleg blant ungdom også på Vestlandet.

Evjen (2011) gjennomførte ein grundig studie av kommentarfelt i tre regionale (nett)avisar, ein utgiven i Bodø (Nord-Noreg), ein i Førde (Vestlandet) og ein i Kongsvinger (Austlandet). Ho kategoriserte ytringar som dialekta- le dersom dei inneheldt meir enn eitt morfologisk eller fonologisk avvik frå

skriftnormalane, gitt at dei kunne seiast å ha eit dialektalt opphav (Evjen 2011, s. 44). Då fann ho at 13 prosent av ytringane i det nordnorske kommentarfeltet var dialektale, 5,2 prosent i det vestnorske og 4,4 prosent i det austnorske (Evjen 2011, s. 63).

I Grepstad (2015, avsnitt 7.2) vert to spørjeundersøkingar i 2012 og 2013 samanfatta som at åtte av ti i Oslo svarar at dei ikkje skriv dialekt, mot fem av ti på Vestlandet og fire av ti i Nord-Noreg.

Samla byggjer altså desse fire andre undersøkingane på litt ulike måtar under det biletet Opinion teiknar av den geografiske variasjonen ved dialekt-skriving. Og undersøkingane til Skog og Rotevatn nemnde over byggjer også under det spesifikke forholdet at dialekt-skriving er meir utbreidd blant unge.

Det er likevel mange ubesvarte spørsmål knytt til emnet, og det viktigaste er kanskje dette: Kva vil det seia at ein respondent svarar at hen nyttar skriftleg dialekt i private samanhengar? Er det då snakk om nokre få emblematiske uttrykk, eller er det ein gjennomført stil der store delar av ytringane har ei form som speglar språkbrukarens munnlege språk? Evjen (2011) er den einaste av dei nemnde kjeldene som har sett på den faktiske språkbruken, og som legg til grunn konkrete kriterium for kva som skal reknast som ei dialektal, skriftleg ytring. Heller ikkje ho har likevel undersøkt i kor stor grad dialekt-skrivinga er gjennomført, og om dei dialekt-skrivande også har standardspråklege innslag i sine ytringar.

I denne artikkelen skal eg no først gi døme på to tekstar med tydelege dialektinnslag og eitt døme på ein tekst med berre nokre få dialektkjennemerke. Alle tekstane er nordnorske. Eg skal så vidare diskutera på den eine sida kvifor dialekt-skriving er forholdsvis vanleg i Noreg, og på den andre kvifor det synest å vera geografisk og aldersrelatert variasjon knytt til fenomenet. Avslutningsvis samanfattar eg artikkelen og peiker samtidig på ein del forhold som bør undersøkast nærmare.

2. Tre dialekttekstar frå sosiale medium

2.1 Ortofon tekstprøve

Den første teksten me skal sjå på, vart skriven i mai 2012 og er henta frå bloggen til ei då 16 år gamal jente frå ein tettstad nær Bodø i Nord-Noreg (Saltensområdet). Bloggen finst ikkje lenger, og teksten er borte frå internettet. Namna som førekjem i teksten, er her bytta ut og manipulerte for å sikra anonymiteten ytterlegare. Bilete 1 (s. 98) viser ein skjermdump (med anonymiseringar). I meir lesbar form er teksten som følger:

Tekst 1:

1. Heij fálkz :P
2. Da hadd man endeliiviii fått rátte igjæn :] Etter at ho **Klara** måtte avlives pga sjukdom, har æ ønska mæ nye :) Å hn pappa sa pluteli jaokå :D
3. Så da kjøpt æ mæ eij sjøl, å værdns bæste **Dani** kjøpt ho andre :D <3 Ælska hn!
4. Di heite **Filli** åg **Roxana**:33 Ho **Filli** e oppkalla etter hn **Filli (Philipp)**, å ho **Roxana** va fårslage te hn **Torstein** :] syns dt va passanes navn te di to små ^^,
5. Di e tam, åg utruli snill, einaste probleme e at di ikke e vandt te å gå på do i reisebure sitt.. nåkka ho **Klara** fyrsto at ho sku gjør ifra fyrste dag! Mn dt kjæm væll me tia ;)

Transkribert til normrett bokmål kunne teksten ha hatt følgjande form (utan emotikon):

1. Hei folkens!
2. Da hadde man endelig fått rotter igjen. Etter at Klara måtte avlives pga. sjukdom, har jeg ønsket meg nye. Og pappa sa plutselig «ja, OK».
3. Så da kjøpte jeg meg ei sjøl, og verdens beste Dani kjøpte hun andre. Elsker han!
4. De heter Filli og Roxana. Filli er oppkalt etter Filli (Philipp), og Roxana var forslaget til Torstein. Synes det var passende navn til de to små.
5. De er tamme, og utrolig snille, det eneste problemet er at de ikke er vant til å gå på do i reiseburet sitt, noe Klara forstod at hun skulle gjøre fra fyrste dag! Men det kommer vel med tida.

Råtta mine :3

08.05.2012 kl.16:01 i Blogg 5 stökka har vist at di bryr sæ

Heij fálkz :P

Da hadd man endeliiiii fått råtte igjæn :] Etter at ho Klara måtte avlives pga sjukdom, har æ ønska mæ nye :) Å hn pappa sa pluteli jaokå :D

Så da kjøpt æ mæ eij sjøl, å værdns bæste Dani kjøpt ho andre :D <3 Ælska hn!

Di heite Filli i åg Roxana :33 Ho Filli e oppkalla etter hn Filli (Philipp), å ho Roxana va fårslage te hn Torstein :] syns dt va passanes navn te di to små ^^,

Di e tam, åg utruli snill, einaste probleme e at di ikke e vandt te å gå på do i reisebure sitt.. nåkka ho Klara førsto at ho sku gjør ifra første dag! Mn dt kjæm væll me tia ;)

Bilete 1: Skjermdump av blogginnlegg skrive på saltendialekt (nordnorsk).

Denne teksten må seiast å vera ei ganske genuin attgiving av den aktuelle nordnorske dialekten. Me ser eksempel på dialektale trekk på fonologisk og morfologisk så vel som syntaktisk nivå. Som døme på fonologi finn me at lågning av [e] til [æ] er systematisk gjengitt (*igjæn*, *bæste*, *kjæm*, *væll*) – dette er eit svært karakteristisk trekk ved norske dialektar frå Trøndelag og nordover gjennom heile Nord-Noreg. Eit tydeleg og meir regionalt trekk for Salten-området er apokopen, som me ser i preteritumsformene *hadd* og *kjøpt*, og fråværet av vokalending i predikative fleirtalsadjektiv (*tam*, *snill*) er eit karakteristisk kjennemerke ved nordnorske dialektar. Eit anna tydeleg syntaktisk kjennemerke er pronomenet som står framfor personnamn (*ho Klara*, *hn pappa*, *ho Filli*, *hn Torstein*), gjerne kalla «prepropriell artikkel». Dette finn ein normalt ikkje i standardspråklege tekstar. Legg samtidig merke til at når namna står i predikativ stilling slik som i avsnitt 4 (*Di heite Filli og Roxana*), er det ingen slik prepropriell artikkel, og det er heilt i tråd med korleis grammatikken for dette fenomenet er skildra (sjå t.d. Delsing 2003, s. 21).

Me ser i tillegg til slike dialektale innslag visse lydrette, eller *ortofone*, val der standardspråket ikkje speglar uttalen på ein direkte og konsekvent måte. Det gjeld til dømes attgivinga av konjunksjonen 'og' som å: Det speglar den uttalen som er vanleg i all munnleg norsk (nemleg [o]). Eit anna døme gjeld fråværet av *-t* i bestemt form eintal av nøytrumssubstantiv (*fårslage*, *probleme*,

reisebure): Den t-en ein her finn i standardspråket, er stum i så godt som alle varietetar av norsk, og skrivaren vel altså å ikkje ha han med.

Vidare kan me merka oss valet av skriveforma *eij* framfor *ei* i avsnitt 3. Det er kanskje for å markera at uttalen av denne diftongen er meir fremre og høgare i starten [ei] enn i til dømes sentralaustnorsk uttale [æi]. Dette gjeld for dei fleste norske dialektar frå Nordvestlandet og nordover gjennom heile Trøndelag og det meste av Nord-Noreg. Men samtidig finn me *heite*, *einaste* og *reisebure*, der diftongen er representert på same måte som i standard skriftspråk.

Me ser elles nokre få døme på ortografiske val som ikkje er ortofone, men som i staden er i tråd med standardspråklege konvensjonar. Eit døme gjeld forma *tam* i avsnitt 5, som nok vert uttalt med kort [a] og lang [m] (altså [tam:]): Akkurat i slike tilfelle har norsk ortografi eit unntak frå at kort vokal vert representert med dobbel konsonant (jf. *tam* vs. *tann*). Den pragmatiske partikkelen 'vel', som er eit anna unntak frå regelen i standard norsk, representerer ho likevel med dobbel konsonant som *væll*, og dermed altså ortofont.

Eit anna døme gjeld pronomenet 'det', som skrivaren representerer som forkortinga *dt*, altså der vokalen er kutta vekk, men ikkje den stumme konsonanten. Dette, saman med *hn* for 'han', representerer truleg ein bestemt uformell stil ein finn i ulike elektroniske kommunikasjonskanalar, men det bryt altså mot den svært ortofone stilen skrivaren elles legg for dagen.

2.2 Mindre ortfon tekstprøve

Som ein kontrast til denne særst ortofone teksten kan me sjå på ein annan tekst som også har eit veldig tydeleg dialektpreg. Dette er eit utdrag av eit Facebook-innlegg skrive i juli 2015 av ein mann busett i Tromsø. Innlegget vart ei nyheitssak på grunn av innhald og form, men også på grunn av svaret han fekk, fordi også det var skrive på dialekt, sjå iTromsø (2015).

Tekst 2:

1. Hei du Norwegian.. æ va å skulle fly mæ en tur til Spania her i sommer.
Å da pakka
2. æ jo kofferten med badetrusa å sandalan. Før æ tenkte at **det** kanskje **var** greit å ha
3. **med** litt lettere klea enn **det** vi bruke heime i nord**norge** på sommarn.
Hadde jo vært
4. litt dumt å tusle rundt i 35grader iført snøscooterdressen æ kjøpte snøvintern i 99. Å
5. når æ pakke **ned** klea så regne æ no **med** at dokker klare å sende den kofferten min

6. **med** samme flye som mæ, kanskje dokker har sånn ultraradarscanner sånn at dokker
7. ser ka som e i kofferten før dok sende han **med flyet** å at **det** var derfor dokker sendte
8. han Tel Oslo, fordi dokker så sandalan å badetrusa å tenkte at denna [...] han skal Tel
9. frognerbadet! Men æ sku jo ikkje **det**!! Æ like jo ikkje søringa engang, fordi dem
10. klage straks han ryk under 15grader. Vi hadde en gang 15+grader her i Tromsø.
11. Satan **det var** en fin sommerdag! Heile Tromsø tok fri fra jobb å dro rett heim å måka
12. sæ **ned** til plena å tok fram grillen!

Det er fleire forhold som tydeleg viser at dette er dialektnært, og me kan sjå kort på nokre døme kontrastert mot bokmål. Former som æ for *jeg*, *mæ* for *meg*, å for *og*, *va* for *var*, *sandalan* for *sandalene*, *klea* for *klær* er alle i tråd med talemålet i store delar av Troms fylke.

Men i utdraget har eg markert to typar ortografiske val der konvensjonar frå skriftspråket har overstyr det ortofone. Det gjeld dels at skrivaren brukar «stumme konsonantar», markert med feit skrift (utan understreking), og dels korleis bokstaven <o> vert brukt i tilfelle der uttalen er [o] og ikkje [u], markert med understreking (utan feit skrift). I tillegg er nokre ord markert med både feit skrift og understreking, og dei kjem me straks tilbake til.

Orda med feit skrift utan understreking sluttar alle med ein konsonant som neppe er uttalt i talemålet til skrivaren: *det*, *med*, *ned*, *-badet*, *flyet*. Ei ortofon attgiving av desse ville ha vore *de*, *me*, *ne*, *-bade*, *flye*. Den siste forma finn me då også i linje 6 (og samanlikn dette med den første teksten, som har bestemte nøytrumsformer som *fårslage*, *probleme* og *reisebure*).

Uttalen av <o> i orda med understreking (utan feit skrift) vil alle vera med [o], og der skrivaren av den første teksten gjennomført brukar bokstaven <å> for å representera dette, brukar skrivar 2 dette stort sett berre for ordet 'og', som jo har uttalen [o], og elles i former der også bokmål har det (*når*, *sånn*, *så*, *måka*). I ord som *jo*, *kofferten*, *nord-*, *tok* er uttalen [u], og skrivaren held slik sett på den tvitydige valøren grafemet <o> har i standardspåkleg norsk (og svensk). Med ei genuin ortofon tilnærming slik som skrivar 1 har, ville skrivar 2 ha hatt former som *såmmer*, *dåkker* ('dere'), *jåbb* etc.

Orda som er markerte med både feit skrift og understreking, er òg døme på at standardspåket har overstyr attgiving av talemålet: Dei fleste ubestemte

fleirtalsformer av substantiv og presens av svake verb har ingen utlydande [r] i nordnorske dialektar (og heller ikkje trøndske og vestnorske). Snarare enn forma *var* i linje 2 og 11 forventar me såleis heller *va* slik som i linje 1, og me ser dessutan at skrivaren nyttar presensformer som *bruke* (linje 3), *pakke*, *regne*, *klare* (linje 5), *sende* (linje 7) etc. utan *-r* i denne teksten. Formene *bar* (linje 6) og *ser* (linje 7) er derimot i tråd med det som er vanleg uttale i tromsdiakt for desse kortverba.

Desse to tekstane viser altså at måten å representera dialekt på i sosiale medium kan variera. Begge tekstane har eit uomtvisteleg dialektpreg, men den eine er meir gjennomført talemålsnær enn den andre når det gjeld ortografiske val.

2.3 Lite ortofon tekstprøve med emblematiske dialektmarkørar

For å illustrera at tekstar også kan vera enno mindre dialektprega, kan me no til slutt sjå på ein tredje tekst. Den er skriven av ein vaksen mann og henta frå eit Facebook-generert kommentarfelt til eit debattinnlegg om vegavgifter (bompengar) i Tromsø i mars 2017.

Tekst 3:

1. Det er vel bare en ting som er klart her og nå og det er at hverken dem som styrer
2. eller oss andre vet **hva** vi vil få. Når æ hører og leser **hva** de forskjellige folkevalgte
3. er i stand til å uttrykke og mene noe om, så *si* det *mæ* at dem ikke helt har peiling å
4. langt mindre har kontroll over *ka dem ha* gitt *sæ* i kast med.

I denne teksten på totalt 71 ord er det berre seks (*æ*, *mæ*, *si*, *sæ*, *ka*, *ba*) som har ei form som bryt med standard bokmål, og som speglar nordnorsk dialekt. Fire av dei er pronomer, og dei to andre er presensformene *si* (bokmål 'sier') og *ba* (bokmål 'har'). Me ser òg at forma *ka* alternerer med det standardspråklege *hva*. Pronomenforma *dem* brukt i subjektsposisjon representerer elles eit brot med systemet i bokmål, der ein forventar *de*. Presensforma *ba* i siste linje er noko uventa både fordi andre presensformer i teksten har *r*-ending, og fordi mange nordnorske dialektar gjerne har presensform på *-r* for *ba* og andre kortverb. Ein meir gjennomført dialektnær og ortografisk versjon av denne teksten kunne ha sett slik ut:

1. De e væll bare en ting som e klart hær å nå å de e att værken dæmm såm styre

2. eller åss andre vet ka vi vil få. Når æ høre og læs ka di færrskjellie fælkevalgte
3. e i stann tell å uttrykke å mene noe åmm, så si de mæ att dæmm ikke helt ha peiling å
4. langt mindre ha kontråll åver ka dæmm ha gitt sæ i kast me.

I sum viser desse tre tekstane at det kvalitativt sett kan variera ein heil del kor sterkt dialektprega tekstar i sosiale medium er. Det er ikkje usannsynleg at også den tredje skrivaren vil meina at teksten han har produsert, er på dialekt sjølv om dialektinnsлага er få, og det er heller ikkje usannsynleg at folk flest oppfattar tekst 3 som ein dialekttekst sjølv om både tekst 1 og tekst 2 kvalitativt sett er langt meir dialektprega.

På dette området trengst det meir forskning. Så langt er det få eller ingen grundige kvalitative undersøkingar av korleis dialektskrivning faktisk ser ut, og korleis det varierer. Med dette i minne kan me no gå vidare til spørsmålet om kvifor såpass mange nordmenn rapporterer at dei brukar dialekt i skrift i private samanhengar.

3. Kvifor skriv mange nordmenn dialekt i private samanhengar?

Årsaka til den utbreidde dialektbruken i private samanhengar er etter mitt syn todelt: For det første trekkjer sosiale medium skriftspråket i retning av talespråket, og for det andre vil talespråk for svært mange nordmenn seia ein språkleg varietet som strukturelt sett er markant annleis enn standard skriftspråk, altså dialekt. I det følgjande skal eg utdjupa dette.

Sosiale medium kan forståast som nettside- og/eller app-baserte kommunikasjonskanalar som jf. Enli & Aalen (2018) «tilrettelegger for å skape og dele innhold, og å delta i sosiale nettverk». Enli & Aalen skriv vidare at «et typisk trekk ved sosiale medier [er] blandingen mellom det private og det offentlige, og at det er tilrettelagt for interaktivitet og deltakelse».

Det interaktive aspektet sosiale medium kan ha, gjer at dei ofte kjem i ei mellomstilling mellom karakteristiske trekk ved på den eine sida tradisjonelt skriftspråk og på den andre talespråk. Evjen (2011, s. 12ff) diskuterer slike karakteristikum på bakgrunn av innsikter frå andre forskarar og peiker mellom anna på at der tradisjonelt skriftspråk typisk er asynkront med tidsforskjell mellom produksjon og mottaking, er talespråk synkront ved at produksjon og mottaking skjer samstundes. Ei rekkje andre forhold følgjer av denne grunnleggjande skilnaden, og sidan den skriftlege kommunikasjonen i sosiale medi-

um ofte er meir eller mindre synkron, blir også andre karakteristiske trekk frå talespråk så å seia med inn i det skriftlege.

Ikkje minst gjeld det at synkron språkbruk ofte er meir uformell enn den asynkrone og prega av slang og kraftuttrykk, og der synkront talespråk utnyttar intonasjon, volum og tempo, må ein ty til utradisjonelle skriftlege verkemiddel for å få fram dette i skrift. Eit anna trekk ved munnleg kommunikasjon er at han ofte fyller sosiale funksjonar der det kan vera vel så viktig at det føregår ei veksling mellom samtalepartnarane, som at bestemt innhald vert formidla fram og tilbake. Tradisjonell skriftleg kommunikasjon har derimot som regel meir fokus på det siste. (Ei fin oppsummering av desse forholda finst i Evjen 2011, s. 14.)

Den viktigaste sida ved dette for vår diskusjon er at sosiale medium flyttar den skriftlege kommunikasjonen nærmare talespråket. Rotevatn (2014) nyttar termen *snakkeskriving* for å karakterisera den kommunikasjonen som kjenne-teiknar mange sosiale medium. Og i eit samfunn der talespråk for svært mange av språkbrukarane i alle samanhengar vil seia *dialekt*, vert det då naturleg at snakkeskrivinga får ei form som ber preg av nettopp dialekt. Det synest å vera den mest rimelege forklaringa på kvifor så mange nordmenn skriv på dialekt.

Her vert då sjølv sagt språkhaldningar og toleranse for dialektbruk eit viktig bakteppe: Noreg har ikkje eksepsjonelt mange dialektar og dialektbrukarar, men toleransen for språkleg variasjon i Noreg har av fleire vore omtalt som svært høg (t.d. Vikør, 1995; Trudgill, 2002). Og sjølv om somme har stilt spørsmål ved om dette eigentleg stemmer (t.d. Mæhlum & Røyneland, 2009; Røyneland, 2009; Vangsnes, 2013), ikkje minst når det gjeld nye, etnolektisk farga varietetar av norsk (sjå Kulbrandstad, 2015 for ei oversikt), synest det relativt klart at bruk av dialekt frå ulike stader i landet vert tolerert og akseptert på dei fleste samfunns-arenaer, også på nasjonalt nivå: Ein høyrer dialekt brukt så vel frå Stortingets talarstol som i førelesingar på universiteta, og det er på dette området at Noreg synest å skilja seg frå dei fleste andre land i Norden og elles i Europa.

Innleiingsvis såg me at yngre i større grad enn eldre brukar skriftleg dialekt (Opinion, 2016). Den viktigaste forklaringa på dette må ein tru ligg i framvoksteren av datamediert kommunikasjon ('computer mediated communication') dei siste 20–30 åra. I den tida privat skriftleg kommunikasjon først og fremst føregjekk i brevs form, var han asynkron og til dels formell, men med tilkomsten av e-post og etter kvart særleg sms og chat fekk ein også meir synkrone og uformelle kanalar for skriftspråkskommunikasjon. Utover på 2000-talet kom så for alvor eigne plattformer som la til rette for sjølvmediert skriftleg kommunikasjon både ein-til-ein og ein-til-fleire/mange, altså det me no gjerne kallar *sosiale medium*.

Generasjonsskiljet i bruken av skriftleg dialekt er enklast forklart ved at sosiale medium er eit forholdsvis nytt fenomen. Eldre språkbrukarar har ikkje vore vande med å skriva i synkrone kommunikasjonskanalar og brukar difor i større grad ei tradisjonell skriftform. For yngre språkbrukarar har synkron skriftleg kommunikasjon vore ein naturleg del av kvardagen gjennom det meste av oppveksten. For å illustrera kor nytt sosiale medium er som fenomen, kan me kort sjå litt på Facebook.

Facebook vart etablert i 2004, i utgangspunktet som ein elektronisk studentkatalog ved Harvard-universitetet, og først to år seinare, i september 2006, opna for alle personar i verda over 13 år med ei gyldig e-postadresse (Svensk Wikipedia, 2018). Dette som i våre dagar er det største og mest dominerande sosiale mediet, har altså berre vore allment tilgjengeleg i godt og vel 12 år.

No er det også viktig å understreka at det varierer både kor synkron og kor privat kommunikasjonen på elektroniske kommunikasjonsplattformer er. På Facebook har ein til dømes dels høve til å skriva statusoppdateringar og dels høve til å chatta, det siste gjennom det som etter kvart er skilt ut som den eigne plattformen/appen Messenger (men dei er framleis integrerte om ein nyttar ein nettlesar). Statusoppdateringane er typisk ein-til-mange-kommunikasjon medan chat typisk er ein-til-ein (eller eventuelt ein-til-nokre). I Rotevatn (2014, s. 66) svarar 33,3 prosent at dei skriv på dialekt overalt på Facebook, men heile 58,3 prosent svarar likevel at dei skriv mest dialekt i chat. Det er eit teikn på at dialektbruken er mest utbreidd i den meir private av dei to kommunikasjonskanalane på Facebook.

Eit anna funn i Rotevatn (2014) som understøttar dette, er at det er tydelege forskjellar mellom ulike sosiale medium. Blant dei som har svart at dei brukar dialekt på Facebook, svarar alle at dei også brukar det i SMS, og 90,8 prosent at dei gjer det på Snapchat, medan berre 23,5 prosent gjer det på Twitter (Rotevatn 2014, s. 69). Sjølv om det ikkje kjem fram i undersøkinga kor mange det er som også har ein profil på Twitter, er ein viktig skilnad mellom Facebook og Twitter at den sistnemnde i langt mindre grad er innretta på privat kommunikasjon: Der ein på Facebook typisk etablerer eit nettverk av venner og bekjente, er grunntanken på Twitter at ein følgjer og vert følgt på grunnlag av interesse for ytringane ein har, og følgjarane treng ikkje kjenna kvarandre privat i det heile. Dette gjer Twitter mindre privat, og dermed vert det for mange også mindre naturleg å bruka dialekt der. Kva publikum språkbrukaren ser for seg for ytringane sine på sosiale medium, er altså også ein faktor som spelar inn på om språkkodevalet blir dialekt eller ikkje.

Funn i Evjen (2011) kastar eit litt anna lys over dette og tilseier at også engasjement spelar ei rolle for bruk av dialekt. Når ho delte materialet sitt inn et-

ter kva for emne ytringane var kommentarar til, såg ho klare forskjellar: Emnet med høgast innslag av dialektyttringar var *bil og trafikk* (11,9 prosent) medan emnet *politikk* (3,7 prosent) hadde lågast innslag. Fem andre emne plasserte seg mellom desse i synkende orden: *kriminalitet*, *kultur*, *sport*, *nyheiter* og *næringsliv*. Ei tolking av dette funnet er at emne som skapar engasjement hjå mottakaren/ytraren, i større grad kan utløysa dialektbruk.

Me skal no venda tilbake til den geografiske variasjonen i dialektskriving som vart lagt fram innleiingsvis, og drøfta nærmare kva grunnen til denne variasjonen er.

4. Kvifor er det geografisk variasjon i omfanget av dialektskriving?

For dei to norske skriftspråka eksisterer det ikkje offisielle uttalenormer. Om det likevel eksisterer standardtalemål i Noreg, herskar det ulike synspunkt. Mæhlum (2009) meiner ein må innsjå at det finst ein måte å snakka norsk på som strukturelt sett ligg tett opp til skriftspråket bokmål, og som fonologisk og prosodisk har austnorske dialektale trekk. Dette talemålet meiner ho fungerer som eit normideal eller ein mental standard for norske språkbrukarar (s. 13).

Det vil føra for langt å ta opp andre syn på spørsmålet her, men dei dataa om geografisk variasjon i dialektskriving som me har sett på her, er potensielt relevante for diskusjonen. For når dialektskriving er minst vanleg i den delen av landet der den presumptive prestisjedialekten er mest utbreidd – altså Austlandet og særleg Oslo – kan det tyda på at språkbrukarane i denne delen av landet oppfattar bokmål som ein adekvat måte å representera deira eige talemål på.

To forhold støttar opp under dette. På den eine sida er det ikkje uvanleg å høyra talarar frå det sentrale Austlandet gi uttrykk for at dei ikkje har nokon dialekt (somme tider også formulert som at dei skulle ønskje dei hadde ein dialekt). Dei har slik sett ei oppfatning av at dei snakkar noko som er nøytralt, altså, om ein vil, eit *standardtalemål*. På den andre sida er det heller ikkje uvanleg at talarar frå til dømes Vestlandet kan seia om ein person at han eller ho «snakkar bokmål», og med det meina at dei snakkar eit sentralaustnorsk talemål. I slike tilfelle vert altså den austnorske dialekten knytt saman med det skriftspråket som han strukturelt sett ligg tett opp til.

Sjølv om desse forholda her vert presenterte anekdotisk utan å vera heimla i konkrete undersøkingar eller forskingsprosjekt, er eg ganske overtydd om at det finst folkelege oppfatningar om at det eksisterer ei form for norsk «ikkje-dialekt» som nettopp tilsvarar det somme forskarar meiner fungerer som eit standardtalemål og/eller ein prestisjedialekt, og som har stor utbreiing i områda i og rundt Oslo og andre byområde på Austlandet.

Norsk standardtalemål/prestisjedialekt står altså i eit tett samband med skriftspråket bokmål. For nynorsk synest det ikkje å eksistera noko talemål med ein tilsvarende status, og eit av funna rapportert i Opinion (2016) er interessant i lys av dette. Blant respondentane som oppgaa nynorsk som hovudmål, svarte 51 prosent at dei ofte skriv på dialekt i private samanhengar. Blant respondentane med bokmål som hovudmål var det berre 26 prosent som svarte dette. Det kan tolkast som at nynorskbrukarar i endå større grad enn bokmålsbrukarane ikkje ser på standardspråket som ein adekvat måte å representera deira talemål på. Rett nok utgjer nynorskbrukarane i undersøkinga berre 10 prosent av dei 1028 respondentane, altså om lag 100 personar, så ein skal vera forsiktig med å trekka denne tankerekka for langt.

Men eit av funna i Rotevatn (2014) bør nemnast i denne samanhengen. I eit fleirsvarspørsmål med ti alternativ om kvifor dei skriv dialekt på Facebook, oppgir heile 76,7 prosent grunnen «[f]ordi det er slik eg snakkar» (s. 67). Utvalet til Rotevatn er 142 ungdommar frå fem ulike stader på Vestlandet der 70,4 prosent har nynorsk som hovudmål (s 56f), og at så mange oppgir dette som årsaka, kan definitivt tolkast som at nynorsk ikkje kjennest som ein naturleg måte å gjengi talemålet deira på. Den nest viktigaste grunnen – at «det er uformelt» – fekk ein svarrate på 45,8 prosent, og den tredje viktigaste grunnen – at «det er det eg kan best» – fekk 15,8 prosent.

Det er altså nokre teikn som kan tyda på at dialektskriving er særleg utbreidd blant nynorskbrukarar. Det er i så fall noko oppsiktsvekkande all den tid det nynorske skriftspråket gjerne vert framstilt som at det i større grad enn bokmål speglar dei norske dialektane.

Geografisk variasjon i dialektskriving kallar på ytterlegare og grundigare undersøkingar. Ein gyldig arbeidshypotese for slike undersøkingar synest å vera at ein viktig forklarande faktor er at det heng saman med i kva grad språkbrukarane oppfattar avstanden mellom eige talemål og det normerte skriftspråket som stor eller ikkje.

5. Samanfating og konklusjon

Det finst etter kvart ein heil del undersøkingar av omfanget av dialektskriving i sosiale medium i den norske befolkninga. Dei viser at dette er minst utbreidd på Austlandet og mest utbreidd på Vestlandet, i Trøndelag og i Nord-Noreg. Det ser altså ut som at dialektskriving er meir vanleg der den språkstrukturelle avstanden mellom det lokale talemålet og standardspråket bokmål er størst.

Årsaka framført her som forklaring på kvifor dialektskriving i sosiale medium er forholdsvis vanleg i Noreg, er toleda. På den eine sida skuldast det at sosiale medium flyttar skrifleg kommunikasjon nærmare talt kommunikasjon,

og me har særleg peikt på at kommunikasjonen i sosiale medium er meir synkron enn i tradisjonelle skriftlege medium. Han er dessutan også meir privat. På den andre sida har dialektbruk generelt forholdsvis høg status i det norske samfunnet, og det bidreg såleis til å gjera terskelen for å skriva dialekt nær lågare enn det tydelegvis er i mange andre språksamfunn.

Gjennom nokre konkrete døme har me sett at normene for dialektskriving varierer. Dei tre nordnorske tekstane me har sett på, er kvalitativt ulike når det gjeld graden av ortofoni og dialektale innslag. Det finst få – om nokon – grundige undersøkingar av dette, og det trengst meir forskning både på kva for normer som er vanlege hjå dialektskrivarar, og også kva som skal til for at lesarar oppfattar ein tekst som dialektalt prega.

Det finst også fleire interessante spørsmål som me ikkje har komme inn på her, men som det kan vera verdt å undersøka nærmare. Eit forhold er kva for haldningar som finst til dialektskriving. Som diskutert i Vangsnes (2013) kan ein ganske lett finna negative ytringar i sosiale medium om spesifikke dialektale avvik frå standardspråklege normer, og metadiskusjonar om dialektskriving finst òg i rik mon.

Eit anna særst interessant spørsmål gjeld kva effekt dialektskriving blant born og unge har på tileigninga deira av standardspråket, og då særleg det mindre brukte av dei to norske skriftspråka. I den samanhengen er det viktig å undersøka om dialektskriving spelar inn på deira standardspråklege tekstproduksjon, men også korleis ein best kan utnytta dialektskrivinga som ein pedagogisk og didaktisk ressurs i arbeidet med å utvikla den metaspråklege kompetansen til elevane.

Aktuelle og spennande forskingsspørsmål knytt til dialektskriving stoppar ikkje der. Alt i alt bidreg fenomenet til å gjera det norske skriftspråklege landskapet endå rikare og meir komplekst ved at ein i tillegg til dei to standardspråklege varietetane – som i seg sjølv femner om ein heil del variasjon – i rik mon også møter skriftbilete som på ulike måtar vik av frå dei, og som i staden speglar lokalt, regionalt og/eller individuelt talemål.

Summary

In a 2016 survey conducted on behalf of the Norwegian Language Council 29 % of the respondents answered that they often write in dialect in private contexts. Among respondents younger than 30 years of age the figure was 53 %. There were furthermore significant geographic variations as written dialect is less common in Oslo and the region Eastern Norway. In this paper, the reasons why so many Norwegians write dialect in private contexts including social media are discussed and the paper also addresses the background for the differences re-

lated to age and geography. Three factors stand out as important: Social media pull the writing style in the direction of spoken language; dialects in general have a high status in Norway; and the spoken language in large parts of Eastern Norway is structurally close to the Bokmål standard of Norwegian.

Øystein Alexander Vangsnes er professor i nordisk språkvitenskap ved UiT Noregs arktiske universitet og professor II ved Høgskulen på Vestlandet.

Referansar

- Delsing, Lars-Olof, 2003: Syntaktisk variation i nordiska nominalfraser. I: Øystein A. Vangsnes mfl. (red.): *Dialektsyntaktiska studier av den nordiska nominalfrasen*, s. 11–64. Oslo: Novus.
- Enli, Gunn & Ida Aalen, 2018: Sosiale medier. *Store Norske Leksikon*, https://snl.no/sosiale_medier. Lesedato 19. november 2018.
- Evjen, Liv Ragnhild, 2011: æ sitt med klump i halsen når æ skriv det hær: Dialekt i skriftspråket i debattforum knytt til tre norske nettaviser. Masteroppgåve, Universitetet i Tromsø.
- Grepstad, Ottar, 2015: *Språkfakta 2015*. Ørsta: Nynorsk kultursentrum. https://www.aasentunet.no/iaa/no/sprak/sprakfakta/sprakfakta_2015/
- iTromsø, 2015: "Æ har lært. Neste gang så kler æ på mæ shortsene inni scooterdressen..." <https://www.itromso.no/nyheter/article11318187.ece>. Lesedato 21. november 2018.
- Kulbrandstad, Lars Anders, 2015: Språkholdninger. I: *NOA norsk som andre-språk*, hefte 1–2, årgang 30, s. 247–283.
- Mæhlum, Brit, 2009: Standardtalemål? Naturligvis! I: *Norsk lingvistisk tidsskrift*, hefte 1, årgang 27, s. 7–26.
- Mæhlum, Brit & Unn Røyneland, 2009: Dialektparadisene Norge – en sannhet

med modifikasjoner. I: S. Sletten og A. Gudiksen (red.): *Mund og Bog. 25 artikler om sprog tilegnet Inge Lise Pedersen på 70-årsdagen d. 5. juni 2009*, s. 219–231. København: Afdeling for Dialektforskning, Nordisk Forskningsinstitut, Københavns Universitet.

Opinion, 2016: Bruker- og befolkningsundersøkelse 2016. Gjennomført for Språkrådet. Internt dokument, Språkrådet. Omtalt i <https://www.sprakradet.no/Vi-og-vart/hva-skjer/Aktuelt/2017/sterk-sprakinteresse-blant-nordmenn/>.

Rotevatn, Audhild Gregoriusdotter, 2014: *Språk i spagaten*: Facebook-språket. Om normert språk og dialekt blant vestlandselevar. Masteroppgåve, Høgskulen i Volda.

Røyneland, Unn, 2009: Dialects in Norway: catching up with the rest of Europe? I: *International Journal of the Sociology of Language*, hefte 196–197, s. 7–30.

Skog, Berit, 2009: Språket på Facebook. <https://www.sprakradet.no/Vi-og-vart/Publikasjoner/Spraaknytt/Arkivet/Spraknytt-2009/Spraknytt-12009/Spraket-pa-Facebook/>. Lesedato 15. januar 2013.

Svensk Wikipedia, 2018: Facebook. <https://sv.wikipedia.org/wiki/Facebook>. Lesedato 20. november 2018.

Trudgill, Peter, 2002: *Sociolinguistic Variation and Change*. Edinburgh: Edinburgh University Press.

Vangsnes, Øystein A., 2013: *Språkleg toleranse i Noreg: Norge, for faen!* Oslo: Samlaget.

Vikør, Lars S., 1995: *The Nordic Languages: Their status and interrelations* (2. utg.). Oslo: Novus Press.

Nøkkelord: dialekt, sosiale medium, ortofoni, norsk, skriftspråk, talespråk

Bibliografiska uppgifter

Vangsnes, Øystein Alexander, 2019: Dialekt i sosiale medium – det norske perspektivet. I: Gabriella Sandström (red.): *Språk i Norden 2019*, s. 94–109.

<https://tidsskrift.dk/sin/index>

© Författaren och Nätverket för språknämnderna i Norden
